

מאוצרות
רבי אליהו ברכה
שליט"א

"וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק
וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת"
(בראשית כז, א)

בדין קידושי סומא וקידושין ע"י שליח

א. כהות עיניו של יצחק אבינו

פירש רש"י 'ותכהין' - בעשנן של אלו [היינו נשות עשָו הרשע שכתב רש"י בפסוק הקודם שהן היו עובדות עבודה זרה (ומקטירות לה), ועשן קשה לעיניים]. דבר אחר כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר כדי שיטול יעקב את הברכות. עכ"ל. וכתב בשפתי חכמים שנראה שהוצרך רש"י לג' טעמים אלו, שבתחילה מפרש משום עשן והוא מכח סמיכות [קרא זה לפסוקים דלעיל בענין נשות עשיו], ואח"כ קשה ליה ואיך הביא הקב"ה תקלה לידו, אלא מפני הברכה לא מנעו הקב"ה מן הסיבה, וקשה סוף סוף מאחר שהיה העשן למה רבקה לא נעשתה מזה סומא, לזה פירש שכבר כהו עיניו במקצת ע"י העקידה ובא זה ואיבד את הכל. ועיי"ש עוד שהביא בשם מהרש"ל (ביריעות שלמה כאן) שרבקה הייתה רגילה מקטנותה בעשן של עבודה זרה ולכן זה לא השפיע עליה כל כך לרעה באחרית ימיה.

נמצא שיש כאן שני שלבים של איבוד הראיה, הראשון 'חלקי' בשעת העקידה והשני 'סופי' בזקנותו ע"י עשן ההקטרה לעבודה זרה, ובנוסף יש את מטרת הענין והיא כדי שלא יראה עם מי הוא מדבר ועי"ז יעקב יטול את הברכות. אבן מצאתי בגליון 'עומקא דפרשתא' (רמת-שלמה תולדות שנת תשע"ב עמ' 35) שכתב הרב יוסף מאיר ויספיש שליט"א בשם הגאון הגדול ר"א פילץ שליט"א דלכאורה קשה דאם כהו עיניו בגלל בניית המלאכים א"כ מדוע דוקא לעת זקנותו נהיה סומא, וביאר בדרך דרש, דאה"נ דמעות של מלאכים אינם מסמים, אלא אדרבה הזכות של יצחק שנעקד על המזבח ונחשב כקרבן ובניית המלאכים עליו, העלתה את ראייתו לדרגת ראֶייה זכה, שמשום כך עשן של ע"ז קלקל ראיה זו. ולכן מיושב שפיר מדוע דוקא עשן של ע"ז גרם לו שכהו עיניו, אלא כיון שהיה עולה תמימה לא יכול לסבול שום דבר שאינו שייך לקדושה.

ויש לציין כי מלבד כל האמור בטעם כהות עיני יצחק, מצאנו עוד שיטה מצינו בגמרא מגילה (טז.) על פיה פגעה ביצחק קללתו של אבימלך לשרה אימנו, עיי"ש בגמרא שאמרו אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קילל את שרה ואמר לה (בראשית כ טז) "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם", ונתקיים בזרעה "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת". ועוד שיטה מצינו בהמשך הגמרא שם (כח.) על פיה כהו עיניו של יצחק מאחר והסתכל בעשָו הרשע, שראיית פניו של אדם רשע גורמת לכהות עיני המסתכל. ואכן הגמרא שם הקשתה הרי אמרינן שהטעם הוא מחמת קללתו של אבימלך לשרה שהכסף שהוא נותן יהיה לה כסות עיניים ונתקיים הדבר בזרעה, ומתרצת הגמרא "הא והא גרמא ליה". וקצת פלא שרש"י לא מזכיר כלל מהטעמים שבגמרא (ומסתמא מקורות רש"י מהמדרשים על אתר), ואילו הגמרא לא מזכירה כלל מהטעמים שהביא רש"י אע"ג שהיא מבררת מה הטעם שגרם לכך.

עכ"פ נמצאנו למדים, שהגם שפשטות המאמר שעיני יצחק כהו כשנעקד על גבי המזבח ודמעות המלאכי נפלו על עיניו, מורה שאז כבר נסתמא. בכל זאת העיקר נראה שאז לא נעשה סומא, אלא רק אח"כ סמוך לפרשת הברכות וכאמור בפסוק כאן. ובלא"ה לא מוכרח שבאמת נסתמא לגמרי, אלא אפשר שכהו עיניו שהיה רואה מטושטש ולפיכך לא הבחין בין עשָו ליעקב, וצ"ע בנקודה זו. ואולם אילו באמת נסתמא כבר משעת העקידה, נמצא שקידש את רבקה אמנו בהיותו סומא, ואמנם כידוע יצחק קידש את רבקה ע"י שליח הלא הוא אליעזר, וכבר דנתי בפרשת חיי-שרה בכשרות שליחות אליעזר העבד לקידושין עיי"ש, ובאן נבוא לברר מצד היות יצחק סומא, וכמובן כל זה לצד שהיו כאן קידושין ויסתעף אם היה דינם כבני נח או ישראל, וכאשר יחזה המעיין.

שוב בינותי שיש נושא נוסף בפרשה (ראה להלן פסוק ג מערכה נפרדת בענין זה) שתלוי במה שיתבאר להלן בגדרי סומא, והוא מה שראיתי בקובץ עיון הפרשה (תשע"ו גליון תקז) בפרשתנו (שאלה יא) לג"ר עקיבא קיסטר שהביא שבספר מושב זקנים הקשו בעלי התוספות היאך אכל יצחק משחיטת עשיו בנו הרי עשיו ישראל מומר הוי (עיין קידושין יח.) ושחיטת מומר נבילה (חולין ה:) ותירצו דמעת שנעשה יצחק סומא נעשה פטור מן המצוות, והקשה לפי הסוברים דסומא פטור רק מעשה ולא מלאו, הרי בנבילה איכא לאו ד'לא תאכל כל נבילה' וא"כ אפילו סומא אסור בזה. אכן עיינתי במושב זקנים וראיתי שהקשו קושיא זו ותירצו באופנים אחרים (ואכמ"ל בהם) ולא תירצו כלל להא דסומא (ועיי"ש אות ד בשם 'יקרא דאורייתא' תירוץ אחר בסומא שלכתחילה לא ישחוט), וחיפשתי וראיתי שחתנו בעל החבצלת השרון שליט"א כאן (סוף עמ' תיב) הביא כן בשם בעלי התוס' ולא ציין מקורו (ורק קודם לכן הזכיר למושב זקנים), ועד כעת לא מצאתי מקור הדברים, וצ"ע. והבוא נבוא לדון בגופן של דברים.

ב. חיוב סומא במצוות ונפ"מ לענין קידושיו

הגאון בעל פמ"ג בפתיחה כוללת (סוף חלק ג), חקר בדין מי ששלח סומא לקדש לו אשה והלך וקידש אשה ואחריו בא איש אחֵר וקידשה גם הוא, אי יש לחוש לקידושי שני או לאו, וכתב שידועה מחלוקת הפוסקים אם הלכה כר' יהודה הסובר (בבא קמא פז.) שסומא פטור מן המצוות, דהנה מרן בבית יוסף (או"ח סימן נג ד"ה סומא) הביא דברי רבינו ירוחם (נתיב ג ריש חלק ז) שסומא לא יורד לפני התיבה להוציא את הציבור ידי חובתן, ובי' הפמ"ג דאמנם מדרבנן חייב וכמש"כ התוספות (שם ד"ה וכן, ר"ה לג. ד"ה הא, מגילה כד. ד"ה מי), אבל ס"ל לרבינו ירוחם דחיוב תפילה הוא מדאורייתא ומשום הכי לא אתי דרבנן ומפיק דבר תורה. ולפי זה למאן דפסק דסומא אין חייב במצוות מן התורה, י"ל דלאו בר שליח הוא, משום דבענין 'אתם גם אתם' שיהא השליח והמשלח שוין, ואף דהמג"א (סימן נג ס"ק טז) כתב דחייב מן התורה, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וצריכה ג"כ גט משני. אך לדעת הרמב"ם בספר המצוות (שורש א) דכל מידי דרבנן הוה מן התורה מלא תסור, י"ל שיכול לעשות שליח כיון שחייב הוא מן התורה, ושאני ההיא דברכות דלא אתי דרבנן ומפיק דבר תורה דכך קבעו חכמים את הדין בענין הוצאת יד"ח לחבירו.

המשיך הפמ"ג וכתב דמ"מ אם המשלח עצמו הוא ג"כ סומא, י"ל דוודאי יכול לעשות שליח, דבענין שיהא המשלח ושליח שוין, והרי הם שווין, וכמו שכתב בשו"ת משאת בנימין (סימן צז) דעבו"ם עושה עבו"ם שליח דשוין, הוא הדין סומא ששולח סומא אין בו פקפוק כאמור. וסיים דראה בדעת ר' יהודה דאע"ג שסומא פטור מכל המצוות, היינו דוקא מעשים לעשות בקום ועשה, אבל לאוין מן התורה מצווֶה שלא לעבור, וציין למשנה במכות (ט:) דלר' יהודה סומא אין גולה, ואייתי עליה מקרא [אלמא דלולי קרא היה מחוייב גלות]. עכת"ד בתוספת ביאור. ובפת"ש בהלכות קידושין (אה"ע סי' לה ס"ק ו) הביא תורף דברי הפמ"ג, וביאר דכוונת הפמ"ג במה שהביא לבסוף דהסומא פטור רק ממצ"ע אך חייב במצל"ת, דמעתה א"כ ודאי בכלל בני ברית הוא. ואמנם קשה דבפמ"ג אין רמז לזה שלדבריו אלו נסתר דינו הקודם, אכן כידוע דרכו בקודש להביא ציונים ולצדד צדדים בלא לפרש שבהם הוא חוזר מדבריו הקודמים, וצ"ע.

והנה במה שנקט הפמ"ג שאף לר' יהודה סומא חייב עכ"פ במצוות ל"ת, יעוין בנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' קיב [תשובת בן המחבר]) שהשיג עליו, דע"כ לר' יהודה סומא פטור אף ממצוות ל"ת, דהא מבואר בגמ' דדריש אלה החוקים וכו' וא"כ אין לחלק בין המצוות [אמנם בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קסג) כתב דכיון שהלימוד ממש"כ "לעשות" א"כ היינו דוקא מצ"ע, אך עיין במחז"ב המצוין להלן]. ועיי"ש שכתב לדקדק דפליגי בזה לשונות התוס' (המצויינים לעיל) במה שכתבו דחייב עכ"פ מדרבנן, דבתוס' ב"ק נראה דסברי כאמור ואילו בתוס' ר"ה אפשר לבאר כהפמ"ג, אולם בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' לו) נקט איפכא בתוס' ב"ק דאף בהם אפש"ל כהפמ"ג אלא שבתוס' מגילה נראה דסברי דלא כהפמ"ג, עיי"ש, והמעיין היטב יראה דהעיקר כהנוב"י דאף בתוס' ב"ק נראה דלא כהפמ"ג. ובמנחת חינוך (מצוה ב אות כה) הביא להשגת הנוב"י על הפמ"ג, וכתב שמצא בספר המכריע לר"י הזקן (סי' עח) שדעתו גם כן שפטור מל"ת, ושם יש הג"ה מאחד קדוש השיג עליו וסובר דבל"ת חייב.

ובאמת שקדם לו בזה מרן החיד"א בספרו יעיר אוזן (מערכת ס אות כ), והביא מאי דפליגי ספר המכריע עם אחד קדוש שתמה עליו (והביא זאת גם בחיבורו מחזיק ברכה או"ח סי' נג ס"ק ה), ושוב הביא שראה בתוספות תלמיד רבינו פרץ (ב"ק שם) שכתב דאע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצוות היינו דוקא מן התורה אבל מדרבנן חייב, ואע"ג דאשה דמפטרא ממצ"ע לא מחייבא אפילו מדרבנן מ"מ מחייב סומא מדרבנן, משום דעבדו ביה רבנן היכרא מגוי דאי הוה מפטר אפילו מדרבנן א"כ לא הוה ביה היכרא מגוי, אבל אשה אע"ג דמפטרא במצוות עשה גם מדרבנן מ"מ איכא היכרא טובא בינה לבין גויה כמו דם נדה ושאר מצוות טובא עכ"ל תור"פ. ומסוף דבריו שכתב כמו דם נדה וכו' ניכר שראש דבריו אמת דסומא פטור מלאוין והוא נראה כגוי וליכא לעיולי פילא בקופא דמחטא כי פשט הדברים הכי משמע דסברי כרבינו ישעיה, עכ"ד.

ואמנם אכתי י"ל בדעת תור"פ דבאשה ע"י שיש בה איסור נדה הרי זה שינוי מובהק מאשה נְכְרִית ולכן אף דהוי מצות ל"ת הרי אינה נראה כנכרית, ובר מן דין יל"ד דבנדה יש מצות "וספרה לה", ומ"מ כנראה על כל זה כתב החיד"א דאין לדחוק הדברים נגד פשטותם. אלא דבאמת גם הוא וגם הגאון מנ"ח לא ביארו מה ראו בדברי ר"י הזקן בספר המכריע, ולכן יש להביא לשונו שם, דהכי כתב: ואין להביא ראיה מן הסומין, דאע"ג דרבי יהודה פטר את הסומא מכל מצות האמורות בתורה, מדרבנן חיובי מיחייב משום דלא עבר בבל תוסיף דהא לא מיפקד הוא בבל תוסיף וכיון שאין כאן איסור בל תוסיף מצו רבנן שפיר לחיובי וכיון דחייב מדרבנן מברך הוא על כל המצוות, וכן קטן שהגיע לחינוך אע"ג דפטור מדאורייתא הוא חייב מדרבנן בכל המצוות ומברך עליהם כגדול ויש כח בחכמים לחייבו משום דלא יעבור בבל תוסיף דהא לאו בר הכי הוא, אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן בבל תוסיף דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה כאנשים, אין כח בהן לחייבן ולעקור דברי תורה נמצא שאם ברכו על מצ"ע שהזמ"ג שהן עוברים בבל תוסיף ומברכות ברכה לבטלה שלא ציוה אותן לא הבורא ולא חכמים. ע"כ. ומבואר א"כ דסבר דסומא פטור גם מלא תעשה דהא כאמור נקיט ואזיל דאינו מצווה באיסור בל תוסיף שהוא איסור "לא תעשה".

ומאידך גיסא בסגנון ראיה זו יש להוכיח איפכא מדברי התוס' בר"ה (הנ"ל) שכתבו להכריח דאפשר לנשים לברך על מצ"ע דאל"כ סומא מפסיד את כל הברכות והיאך א"ר יוסף דמאן דאמר לי הלכה כר' יהודה עבדינא יו"ט לרבנן, עיין בדבריהם וחזינן א"כ דסברי שאם מי שפטור ממצ"ע אינו יכול לברך עליה א"כ היה אסור לסומא לברך על מצ"ע, אלמא דמצווה הוא באיסור בל תוסיף. וכבר הביא ראיה זו מרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת חזון עובדיה (סי' כ עמ' שא), וציין שכעין זה הוכיחו הטו"א (מגילה שם) והגרע"א (בשו"ת מהדו' קמא סימן קסט ומהדו' תניינא סימן קנג), ועיי"ש מה שפלפל בכל הענין לאורכו ולרוחבו כדרכו בקודש, ואכמ"ל להרחיב בראיות ובדחיות המובאות שם, [ומ"מ יצוין שהביא שם (בעמ' ש) שמפורש בתשובת הריטב"א (סי' צז) דסומא פטור אף ממצוות לא תעשה], וכאן רק נדון לדחות מה שנקטו המפרשים בפשיטות בדעת ר"י הזקן דס"ל דסומא אינו מצווֶה באיסורי לא תעשה, שיש בזה נפ"מ לנידו"ד בהגדרת חיוב סומא, וכדיבואר.

והנה ראש ישיבת חברון הג"ר אברהם משה חברוני זצ"ל במשאת משה (קדשים, ליקוטים סי' יב) כתב דבאמת אין כוונתו של בעל ספר המכריע דסומא אינו מופקד על לאוין, אלא כוונתו דדוקא בבל תוסיף אינו מצווה, דלא שייך בל תוסיף כשאין לו שום מצוה, דבשלמא באשה שיש לה מצוות עשה שלא הזמן גרמא אז אם תוסיף מצוות עשה שהזמן גרמא שייך 'בל תוסיף' שמוסיפה עוד מצוה על מצותיה, אבל סומא שאין לו שום מצוה לא שייך לומר שמוסיף עוד מצוה על מצותיו, דהא אין על מה להוסיף. ברם עדיין יש להקשות דהא מוסיף עכ"פ על התורה שלו דיש לו רק לאוין והוא מוסיף עשין, אך אפשר שדעתו בכלל כדעת הראב"ד (ממרים פ"ט ה"ב) דבלאוין ליכא בל תוסיף, עכ"ד.

אלא שיש לפקפק בדבריו, דאף לדבריו דכוונת המכריע היא שאם אין כלל מצוות עשה ממילא לא שייך בל תוסיף, קשיא איך נימא דבסומא ליכא כלל מצוות עשה, דהא דנו הפוסקים (יעוין באורך בשו"ת חזו"ע הנ"ל) דלגבי נשים מצאנו (ברכות כ.) שחייבות במצ"ע דזכירת שבת, דאמרינן היקשא "כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה", וכן במצות אכילת מצה מצאנו (פסחים מג:) דאמרינן היקשא "כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה". ולפי זה י"ל דה"נ סומא יתחייב במצ"ע אלו, וכמו"כ משו"ה היינו מחייבים אותו בהגדה שהוקשה למצות אכילת מצה, ולכן הוצרכו בגמ' (פסחים קטז:) לימוד מיוחד לידע שסומא פטור מלומר הגדה, עיי"ש. ומעתה אחר שמצאנו שישנם מצוות עשה שסומא מצווה בהם, א"כ שוב הדרינן דלגבי עשיית שאר מצוות שייך בו איסור "בל תוסיף" שהרי מוסיף על המצוות שיש לו, וכמו ששייך גבי אשה, ודלא כדחילק המשאת משה. אם לא שנדחוק דמאחר ומצוות אלו באו מכח חיובו באיסורי לא תעשה, לכן לא נחשב ששייך במצ"ע, וכאשר מקיים שאר מצ"ע אינו עובר בבל תוסיף, וצ"ע.

שוב ראיתי לידידי בעל חבצלת השרון שליט"א בפרשת ואתחנן (דברים ח"א עמ' רלז) שהביא שבישועות יעקב (סי' יז ס"ק א) הקשה על המבואר ברש"י (ר"ה שם) דאיכא איסור בל תוסיף בנשים המקיימות מצ"ע שהזמ"ג, דא"כ היאך רב יוסף שהיה סומא ובכ"ז קיים כל המצוות אף שפטור מהם, ותי' הישועו"י, דדוקא באשה ס"ל לרש"י דאיכא בל תוסיף כשמקיימת מצ"ע שהזמ"ג, כיון שהיא כמוסיפה על המצוות שהיא מחויבת בהן, שהרי האשה חייבת בכל המצ"ע שלא הזמ"ג, משא"כ סומא שהוא פטור מכל המצוות כולן לא שייך כאן שום הוספה על המצוות, ולכן שרי ליה לקיים כל המצוות. וכתב בחבצה"ש דמעתה י"ל שזה גופא כוונת ספר המכריע הנ"ל, דאע"פ שסומא מצווה על הלאוין בכ"ז אינו מצווה על בל תוסיף, כיון שלא שייך הוספה אחר שאינו שייך כלל במצוות עשה. אולם שוב כתב שדברי הישועו"י צ"ע, ע"פ מה שהעלה הגרע"א (בתשו' הנ"ל, ובחי' לשו"ע יו"ד סי' א סעיף ט) דמ"מ סומא חייב במצות מצה, משום היקשא וכו' וכן במצות קידוש היום וכו', עיי"ש. ולהאמור זכה לכוין למהלך המשאת משה, ומה שפקפק עליו זה מה שפקפקתי בעוניי, ומ"מ ראה שם (בחבצה"ש וכן בחזו"ע) שאי"ז פשוט כלל לומר בסומא להך היקשא הנז' (ועי' בספר ציץ הקדש ח"ב סי' י אות ד מש"ב בזה ודוק"ה), ואם ננקוט דלא אמרינן, א"כ שוב ניחא כאמור.

והנה מה שהביאו שהמגיה ע"ס המכריע פליג עליו, יעוין בחזו"ע שם (עמ' שב) שהעתיק לשונו שכתב, פליאה נשגבה לא אוכל לה, דהיכי תיסק אדעתין דלר"י סומא פטור מכל הלאוין שבתורה, ולא יענש על עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת ושאר כל העבירות מפגי היותו סומא, אף שהוא איש ישראל ובר דעת, דבר זה אין הדעת סובלתו, ולא פטרו ר' יהודה אלא ממצות עשה ולא מאיסור לא תעשה. וזה ברור כשמש. ע"כ. והחיד"א שם כתב, ואני בעניי נסבר לבי בקרבי דאפשר דסבר רבינו ישעיה דשבע מצוות ב"נ חייב, ודייק ר' יהודה לומר דפטור מכל 'מצוות האמורות בתורה' כלומר לאפוקי מצות ב"נ דנאמרו קודם נתינת התורה. [שו"ר בשו"ת שם אריה (יו"ד סי' א) שציין שמצא שגם בעל כסא דהרסנא בשו"ת בשמים ראש (סי' עג) תירץ כהחיד"א]. וגם במנ"ח הנ"ל כתב, וזה ימים כבירים ביארתי, דאף אם נאמר דפטור מכל המצוות אף מלאוין, מ"מ אותן מצוות שב"נ מוזהרין עליהם גם הוא חייב, דאין סברא שיהיה גרע מב"נ, נהי דלא נתקדש בהר סיני אבל לא נפיק מקדושת ב"נ ובב"נ פשיטא חייב הסומא גם כן, דליכא גבי קרא לפטור. ונראה שגם הוא נתכוין בזה ליישב קושית המגיה הנ"ל.

ולכאו' לפי זה ג"כ קשה על ביאור המשאת משה וחבצלת השרון בדעת ספר המכריע דסומא אינו בבל תוסיף משום שאינו במצות עשה, דהא כאמור מ"מ ישנו במצ"ע של בני נח. אולם י"ל דמצוות בני נח אינם אלא ציווי לא תעשה, ומצות דינים יבאר כהרמב"ן בפרשת וישלח, דאין ענינה להושיב דיינים ולשפוט (כהרמב"ם בהלכות מלכים) אלא היא ציווי להימנע מעושק ואונס וכו', ואף את"ל שיש מצוה לב"נ להושיב דיינים ולשפוט, י"ל דסומא אינו בכל זה, וא"כ לית להו מצ"ע אלא רק מצוות ל"ת [ואמנם עי' במנ"ח (קומץ המנחה למצוה לח)

ובתולדות נח (עמ' נב) שנרמזו בפסוק (בראשית ב טז) "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל" בלשון עשה וא"כ חשיבי מצ"ע]. גם יל"ד דאם נגקוט שמחויב במצוות אלו בתורת ב"נ, א"כ כשעושה מצוות אחרות בתורת ישראל, אין זה נחשב שמוסיף על מצוות ב"נ, כיון שב' מערכות נפרדות הן, ויתבאר ענין זה בעז"ה בפרשת וישלח בארוכה. ומ"מ עד כמה שנתפוס כתי' האחרונים הנ"ל דסומא חייב בז' מצוות, א"כ נשארים אנו בהבנה דעכ"פ פטור הוא משאר מצוות ל"ת, ודלא כביאור המשאת משה, ומשו"ה א"צ להתאים מהלך זה עם רעהו.

ג. דין 'בן ברית' ו'דומיא דהמשלח' בקידושין

והדרן לספיקא דהפמ"ג במקדש ע"י שליח סומא, דהנה הגר"י אדלשטיין (בעקבי נזיקין סימן כה עמ' תיב) הביא משמיה דגאב"ד פוניבז' מהרי"ש כהנמן זצ"ל (ונדפס בקובץ דברי הרב ח"ב ליקוטים סי' יא) שהעיר על דברי הפמ"ג דאפילו אם סומא פטור מכל הלאוין, בכל זאת יש לומר שנעשה שליח, דשאני סומא מגוי, דלגבי גוי אמרינן שלא ניתנה לו תורה ואינו בכלל דיני התורה, ולכן שליח נמי לא נעשה, משא"כ סומא לענין דיני התורה הרי הוא כיהודי גמור, דגם לו ניתנה תורה ככל אחד, ויש בו דיני גיטין וקידושין, וההורגו חייב וכל חלות שם ישראל עליו בכל דבר ודבר מדיני התורה, רק לענין ניהוג מצוות שהם למעשה, אין הסומא בכללן, ולכך שפיר נעשה שליח. עכ"ד.

וכאן מתעורר לנו ספק בעיקר הענין, דעד עתה עמדנו בספק מה דין סומא לשליחות קידושין, ולא נתברר לנו מה דינו לענין קידושין עצמן. והנה היה מקום להבין שכוונת גאב"ד פונוביז' בתירוץ הנזכר היא דפשוט סומא שייך בקידושין עצמן ומשו"ה לא אכפ"ל שאינו בכלל ברית המצוות בכללותן. אבן לכאו' זה נפרך מהגמ' בקידושין (מא:) דאמרינן דבעי ללימוד ד"גם אתם" מה אתם בני ברית - אף שלוחכם בני ברית, וא"א ללמוד מהא דאין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין, דסד"א עבד דלאו בר היתירא הוא כלל אבל עובד כוכבים הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה אימא שליח נמי עביד, קמ"ל, עיי"ש. ומבואר דאע"פ ששייך בדבר מ"מ עד כמה שאינו בכלל "בן ברית" אינו יכול להיות שליח בדבר. וא"כ ה"נ לא יהני לסומא מה שהוא בתורת גיטין וקידושין עד כמה שהוא לא נחשב בן ברית.

אבל נראה באמת בכוונת הגאב"ד דפונוביז', דלעולם סומא נחשב "בן ברית" ושייך במצוות עצמן, ורק לענין שיתחייב למעשה במצוות אמרינן שאינו בכלל זה. [ולהמחיש הענין י"ל דנפ"מ לענין אם בא ועושה את המצוות, דלגבי ב"נ כתב באג"מ (יו"ד ח"א סי' ג וח"ב סי' ז) שאינו שייך ברוב המצוות (כשמירת שבת ויו"ט והנחת תפילין וציצית וזהירות משעטנז וכו') ואין לו עליהם שום שכר, עיי"ש. אך סומא להאמור ודאי יקבל עליהם שכר כאינו מצווה ועושה]. ושו"ר בחבצה"ש (שם עמ' רלח) שהאריך בזה ע"פ לשון הרא"ש בפסקיו בקידושין (פרק א סי' מט) ובתוספותיו שם (לא.) שסומא הוא "ממין בר חיובא" (ומשו"ה חייבוהו מדרבנן), ומבואר א"כ דאכן כשניתנו המצוות הרי שניתנו לכל האנשים והסומא בכלל, אלא שהסומא לעצמו יש לו פטור מן המצוות, אך לא נפטר אלא מן החיוב, אבל החפצא דמצוה ניתנה לו בשוה כמו לכל ישראל, עיי"ש. וע"ע במש"כ מו"ר הגר"א וייס שליט"א במנחת אשר (שבת סי' לד) ובהערות לספר גירות כהלכתה (עמ' קנג הע' ד), ומש"כ תלמידו ידידי הרה"ג עובדיה יוסף טולדאנו שליט"א בקובץ דרכי הוראה (גירות, עמ' קצג-קצד) ודו"ק.

ויוצא א"כ דלענין קידושין עצמן אמרינן שהסומא שייך בהם אף שלא נתחייב לקיים את כל המצוות. אלא שכל זה הוא למהלך הגאב"ד דפונוביז', ויש לדון דע"ז גופא פליג הפמ"ג, אבן הרי מתוך דברי הפמ"ג עולה דבודאי סומא שייך בעצם בקידושין וגירושין ורק גבי שליחות נתמעט. וזה גופא טעון ביאור, היאך שייך בקידושין וגיטין כאשר אינו נחשב "בן ברית". אך עכ"פ כן נראה, דהא לא מצאנו רמז בגמ' דלר' יהודה אין לסומא דין קידושין וגירושין, אלא שיש מקום לדחוק דאף אם אינו אוסר בתורת ישראל, עכ"פ יש כאן אישות דב"נ, ועי' בחי' הגרי"ז סולובייצ'יק (סטנסיל,פרשת לך-לך), וצ"ע. ומ"מ כך עולה בדעת הפמ"ג שכל החיסרון שיש לדון עליו בסומא הוא מצד שליחות אך לא בעצם הקידושין.

אלא דמ"מ לכאו' להנחת הפמ"ג היה לו לדון בקידושי סומא גופא, דלא יוכל לעשות שליח שיקדש לו. דהנה הביא מה שכתב בשו"ת משאת בנימין דעכו"ם עושה עכו"ם שלית, מאחר והם שוים זה לזה, אולם מצאנו במג"א (סי' תמח ס"ק ד) שהביא דברי המ"ב ופקפק בהם דבש"ס מבואר לא כן, וכן בב"ש (אה"ע סי' ה ס"ק יט) הביא שבתרומת הדשן (סי' רצט) מבואר דאין שליחות מעכו"ם לעכו"ם. והמעיין בספרי הפוסקים יראה מיימינים ומשמאילים במחלוקת זו ואכמ"ל להביא כל שמות החולקים בזה. ומ"מ ביאור המחלוקת הוא דהמ"ב הבין כאמור, דהלימוד "אתם גם אתם: מה אתם בני ברית - אף שלוחכם בני ברית" הוא דבענין שליח דומיא דמשלח, ואין דין בדוקא שהשליח יהיה בן ברית, אלא שעד כמה שהמשלח בן ברית צריך שגם השליח יהיה כך, משא"כ כשהמשלח אינו בן ברית א"כ אדרבא דוקא שליח שאינו בן ברית הוא כמותו. אבל המג"א וסיעתו ס"ל שעיקר הלימוד הוא דבעי שליח ישראל ובן ברית, ואי"ז קשור למצב של המשלח, אלא אתא קרא למימר שרק ישראל יכול להיעשות שליח, ולכן עכו"ם אין יכול להיות שליח אפי' אם עכו"ם שולחו, ודו"ק.

ומעתה להבנת המ"ב דבענין שהשליח יהיה דומיא דהמשלח, א"כ בעכו"ם יכול לעשות שליח עכו"ם אך אין יכול לעשות שליח ישראל, וה"נ בענייננו סומא יוכל לעשות שליח סומא אך אם יעשה פקח לא יהני, דהשליח הפקח אינו דומיא דהסומא, דזה בן ברית וזה לאו בן ברית. וא"כ צע"ג מדוע לא העיר הפמ"ג בדבר יותר מצוי, דאם חיישינן לדעת ר' יהודה שסומא פטור מן המצוות ואינו בן ברית, א"כ סומא לא יוכל לגרש ע"י שליח פקח, אלא אם רוצה לגרש ע"י שליח עליו לעשות שליח סומא בדוקא. ומ"מ לא יהני ליה לעשות שליח עכו"ם, דאף שאפשר דבעלמא יהני ליה כיון דתרוייהו לאו בני ברית, הכא בענין שיהיה בר כריתות ובתורת קידושין וליכא.

ויש לדון בזה לגבי מומר, ובאמת מצאנו פלוג' גדולה בקידושי מומר האם הם מדאורייתא או רק מדרבנן, וכן דין גירושין, הן על קידושין שנעשו בשמדותו הן על קידושין שנעשו קודם שנשתמד, הן בקידושי עצמו הן בקידושי בתו, עי' בב"י (סי' קכט סעיף ה) מה שהביא בזה מהראשונים, ועי' בגט פשוט (שם ס"ק כב ובסי' קכג ס"ק ז) פלוג' האחרונים בדעת הרמב"ם, וע"ע בבית מאיר (שם) ובגט מקושר (סג"ר אות ז ד"ה והנה ממ"ש) ובשדי חמד (מע' גט סי' יח), והארכתי בזה בספר משנת הגט (עמ' תלח-תמ ועמ' תתריד-תתרטו) ואכמ"ל. וגם שם נזכרו הסברות הנ"ל דאפשר דעדיף שליח מומר מאשר שליח ישראל כשר, כיון ששליח מומר הרי הוא דומה למשלחו המומר משא"כ ישראל כשר אינו דומיא דהמשלח.

אבן חזינן בחי' רבי עקיבא איגר (גיטין כג.) שהביא מהמג"א (סי' קפט) דמומר לאו בר שליחות הוא דאינו בכלל בן ברית. ולפ"ז לשיטת המ"ב דעכו"ם לעכו"ם יכול להיעשות שליח, ממילא יהיה הדין דעכו"ם למומר יכול להיות שליח כיון דשניהם אינם בן ברית. והוסיף דאף לדעת אבן העוזר (שם) שהשיג על המג"א דמומר יכול להיות שליח, היינו ע"פ יסודו שם דלא ממעטו מקרא ד"אתם" אלא כשאינו דומה בשום צד דהיינו נכרי לישראל. אבל מומר אף דאינו בן ברית מ"מ דומה לאתם בחד צד דמה אתם ישראל וכן עבד אף דאינו בכלל ישראל מ"מ דומה בחד צד מה אתם בני ברית ולא ממעטים רק עכו"ם דאינו דומה כלל לא לענין בני ברית ולא לענין ישראל. ובזה יישב קו' התוס' (שם) במה שאמרה הגמ' שעכו"ם פסול להביא את הגט משום דלאו בר היתרא הוא, ולמה לא אמרה הגמ' שהטעם הוא משום דבענין שלוחכם בני ברית. אבל להאמור מיושב, דהא יוצא שעכו"ם יכול להיות שליח למומר כיון דדומה לחד צד לאתם דשניהם אינו בן ברית וכמו שמומר יכול להיות שליח לישראל דדומים לחד צד דשניהם ישראל, ובמתני' סתמא קתני "חוץ מנכרי" דמשמע דבשום פנים א"א שיהא נכרי שליח להולכת הגט, ואילו מטעם דנכרי אינו בן ברית היה אפשר להיות שליח להולכה אם המגרש הוא מומר וכנ"ל, משו"ה צריך הטעם דנכרי לאו בר התירא. ע"כ דבריו הנפלאים של הגרע"א.

ולפי דברי הגרע"א יוצא לנו, דאף אם נגדיר סומא שאינו "בן ברית", מ"מ כיון דבודאי הוא בכלל "ישראל", א"כ דומה הוא בחד צד לשאר ישראל, ויכולים להיות שלוחים זל"ז, ודלא כהפמ"ג. ומ"מ מאידך גיסא, בעלמא לסברת אבן העוזר הנ"ל יוכל להיות הסומא שליח לעכו"ם אף שיכול להיות שליח של ישראל, דאין בזה סתירה, כיון דסגי שיהיה דומה בחד צד למשלח וכאמור. ולהיות הסומא שליח למומר, י"ל דאף אי לא סגי בחד צד, כאן הרי דומה לו לגמרי, שהוא ישראל כמותו ומאידך אינו בן ברית, אלא דלהמג"א גופיה דעכו"ם לעכו"ם אין יכול להיעשות שליח, א"כ לא מהני מה שדומה לו, אלא בענין שליח בן ברית, ולכן כאן לא מהני. ומ"מ כל זה דוקא בעלמא משא"כ גבי גיטין וקידושין בענין שיהיה השליח בתורת גיטין וגירושין, ובזה באנו לנידון הפוסקים האם מומר הוא בתורת גיטין וקידושין, אלא דהכרעת הפוסקים נראה עיקר דמומר ישנו בתורת גו"ק, וא"כ גם בזה יהיה הדין כבשאר דברים שיוכלו להיעשות שליח זה לזה, לבר להמג"א וסיעתו דאין שליחות מעכו"ם לעכו"ם אף שתרוייהו לאו בני ברית (ובזה אתי' לדון על מומר וסומא אי חשיבי בן ברית) ודו"ק

ופקחתי עיני וחזיתי בשו"ת בית יוסף (גיטין וגירושין סימן יד) שכתב לענין משומד, דאע"ג דלענין שליחות בעלמא לא יהא בר שליחות, וכן לומר דאינו נקרא 'אחיך', לענין שליחות דגט שפיר שייך ביה כיון דאיתיה בתורת גיטין וקידושין, ע"כ, עיי"ש. ומבואר לנו בדב"ק דמרן הב"י דסגי מה שהשליח שייך בתורת הדבר ולא בענין שיהיה דומה למשלח, וזה דלא כדנקטתי לעיל (ד"ה וכאן) ע"פ הגמ' בקידושין (מא:) דחזינן דאע"ג דגוי שייך בתרומה מ"מ אינו יכול להיעשות שליח של ישראל להפריש תרומה, כיון דבענין שיהיה בן ברית, [ודוחק לומר דהתם הוא שייך רק בתרומה דידיה משא"כ כאן המומר והסומא שייכים בקידושין דישראל. ובלא"ה הרי בגמ' נראה דהקמ"ל דל"מ "בתורת" אלא בעי "אתם", שו"ר בתורת אבירים (שם, אות סב) שכ' צד דהקמ"ל הוא דאינו "בתורת" עיי"ש] וצע"ג. ולא ראיתי מי שעמד בביאור דברי ב"י אלו. ובר מן דין צ"ע, שמבואר בב"י דנקט דלשאר מילי בעלמא לא יוכל לעשות שליחות, וצ"ב מאי פסקה, וכנראה כוונתו לעניני מצוות שבזה אמרינן דמאחר והמשומד הפקיע עצמו מהם א"כ נחשב "אינו בתורת", משא"כ בגיטין וקידושין. גם צ"ב לפי"ז מדוע גוי לא יכול להיות שליח של ישראל בקנינים וכדו' וכן בעבירות וכדו', ואולי י"ל דחלוק גדר קנינים של גוי מישראל וכיוצ"ב עבירות של גוי ואבמ"ל בזה.

[שוב יצא לאור קובץ עיון הפרשה (גל' קפז נשא אות ד) ושם הביאו שהקרן אורה (יבמות כג. ד"ה והא דקיי"ל) כתב בפשיטות לשיטת רבי יהודה דסומא פטור מכל המצוות ודאי אין לו קידושין. ועיי"ש שהקשו ממה דחזינן דבעי קרא למעט סומא שאינו משקה את אשתו סוטה (סוטה כז. רש"י במדבר ה יג) אלמא שייך שיהיה לסומא אשה. וכתבו שאין לומר דאיירי שנשא אותה לפני שנעשה סומא, דהא מצינו ברש"י (יבמות מט: ד"ה דהא, עיין אבני מילואים סימן יח) דכל היכי דנעשה איסור אישות, אפילו אם היה תחילת הקידושין בהיתר פקעי קידושין הראשונים כיון שעתה איכא איסור אישות (ראה במנ"ח מצוה רג אות ג ודובב מישרים ח"א סי' סה ד"ה ובזה י"ל) עיי"ש. ולענ"ד חלוק טובא, דהכא לא אתינן מדין איסור, אלא חוסר אפשרות להחיל קידושין, וכמו מי שנישא ונשתטה דלא אמרינן דפקעי קידושין, וי"ל ודו"ק].

ה. שליחות סומא לקידושין וגירושין

ובעצם מה שצידד הפמ"ג לומר דסומא יהיה פסול לשליחות בקידושין, יעוין בשו"ת דבר הלכה (סימן עא) שתמה על זה וכתב, פה קדוש יאמר דבר זה, הא בגיטין (כג.) גבי מתניתין דסומא וגוי פסולים להביא את הגט, אמרינן בשלמא גוי לאו בר היתרא הוא אלא סומא אמאי לא, ואסיקנא דבחוצה לארץ עסקינן דבעי למימר בפני נכתב ובפני נחתם ולא מצי למימר, עיי"ש בגמ', אלמא דהיכא דל"צ לומר בפ"נ ובפ"נ כשר הוא לשליחות גיטין, וא"כ הו"ה לקידושין. ובשו"ת עמודי אש (סי' ג, עמ' 100 במהדו' תשע"א) כתב עליו דלק"מ, די"ל דהש"ס רצה לאוקים המשנה כהלכתא דהלכה כרבנן ולא כר' יהודה. אולם בשו"ת שם אריה (יו"ד סי' א ד"ה ובדבר) אחר שכתב דמגוף הגמ' ל"ק די"ל כנ"ל דאוק' כרבנן, ועוד דבלא"ה ל"ק די"ל דנפ"מ אם המגרש השולח גט הוא ג"כ סומא, דכה"ג יכול לעשות שליח סומא וכמש"כ הפמ"ג גופיה (א"ה. לענ"ד דוחק הוא שהרי הגמ' חיפשה אופן להעמיד את המשנה ולבסוף דחקה באוקימתא דאיירי בחו"ל ולא רמזה די"ל דאתי כר' יהודה, וכמו"כ דוחק לומר שהעמידה בחו"ל בגלל שיש אפשרות של סומא השולח גט), אך מ"מ קשה מעצם ההלכה שהובאה בפוסקים ונפסקה בשו"ע בהל' גיטין (סי' קמב סעיף יא) שהסומא אינו יכול להביא גט של חו"ל אבל לולי זה כשר, וא"כ חזינן דנקטו דלא כהפמ"ג, עיי"ש.

ולכאו' יש לחלק בין גיטין לקידושין, וכדמוכח בדעת השו"ע, שמצד אחד (אה"ע סי' לה סעיף ו) פסק בפשיטות שהעבד אינו כשר לשליחות קידושין לפי שאינו בתורת קידושין, ומצד שני הביא בהלכות גיטין (סי' קמא סעיף לא) דעת הפוסקים כשהוא שליח הולכה הוי ספק גט. ובאבני מילואים (ס"ק ט) ביאר ע"פ דעת ר"י מיגאש דחסרון בשליח דלאו בני כריתות הוא דוקא שליח קבלה כיון שהוא עושה את מעשה הגירושין, משא"כ שליח הולכה שהוא שליח רק לגוף הנתינה, וא"צ שיעשנה לשם גירושין כיון שגם בלעדיו כתוב בגט נוסח הגירושין, אבל בקידושין גם בהולכה צריך מהתורה שהשליח יאמר 'הרי זה קידושיך' אפי' בשטר אירוסין, וכמש"כ הב"ש (סי' קלו ס"ק א) לחלק בין גט לקידושין עיי"ש, ונמצא שהשליחות היא לעצם חלות הקידושין ולכן עבד דאינו בר קידושין אינו נעשה שליח לאמירה זו. ובטיב קידושין הבעל קונה את האשה, והעבד שהוא שלוחו אין לו יד בקנין זה שאינו בתורת קידושין, ולכן פסול העבד להולכת הקידושין, אבל בהולכת הגט אינו קונה כלום אלא האשה קונה את עצמה, עיי"ש.

אכן כל זה לא יהני לענין דין סומא, שהרי בין אם נבאר כהאב"מ דההחילוק בין קידושין לגירושין הוא שבגט לא צריך נתינה לגירושין ומשו"ה סגי בשליחות בעלמא, בין אם נבאר כהטי"ז שבנתינת הגט אינו קונה כלום אלא האשה קונה את עצמה ולכן לא צריך שהשליח יהיה בתורת גיטין, כל זה באמור לענין החיסרון בעבד שהוא רק מצד שאינו בתורת גו"ק אך הוא בתורת שליחות הכללית, משא"כ גבי סומא לפמש"ב הפמ"ג דלדעת רבי יהודה שפטור הוא מכל המצוות אינו בכלל "בן ברית" וליתיה בשליחות לכל מילי, א"כ בודאי לא עדיפא נתינת גט משאר שליחויות בעלמא, ואף בה סומא פסול אף אם לא נצריך שהשליח יהיה בתורת גו"ק. והדרנא דבשו"ע ובפוסקים נסתם הדבר דלא כהפמ"ג.

ה. אי חיישינן לדעת רבי יהודה שפוטר סומא ממצוות

ובאמת שבעצם מה שנקט הפמ"ג שיש לחוש לשיטת ר' יהודה הסובר שסומא פטור מכל המצוות (ועיין במשבצות זהב או"ח סי' סט סוף ס"ק ג), המעיין בפוסקים יראה דאינו כן. וכבר הזכיר הפמ"ג דהמג"א כתב דחייב מן התורה, והיינו דהמג"א כתב דאין הלכה כר' יהודה, אלא דהפמ"ג פליג דמ"מ מידי ספיקא לא נפקא. ומה שהעמיד הפמ"ג את דינו על דברי רבינו ירוחם (נתיב ג ריש חלק ז) שהובאו בבית יוסף הלכות תפילה (או"ח סי' נג), שסומא לא יורד לפני התיבה להוציא את הציבור ידי חובתן, הנה בבית יוסף הלכות פסח (או"ח סימן תעג) הביא שכתב רבינו ירוחם (נתיב ה חלק ד, דף מב טור ד) סומא פטור מלומר הגדה כמו שפטור מכל המצוות ומ"מ חייב בכל מדרבנן וכו', וכתב ע"ז הב"י "ויש לתמוה עליו דלא פטרו מכל המצוות אלא רבי יהודה בפרק החובל (ב"ק פז.) ולית הלכתא כוותיה" עיי"ש. הא קמן דהב"י דחה דברי רבינו ירוחם אלו מההלכה, וס"ל דאין למיחש לדעת ר' יהודה.

גם הרדב"ז (ח"א סי' לט וח"ג סי' תכה וח"ד סי' נט) כתב דלא מצינו חבר לרבינו ירוחם. ובשו"ת עמודי אש (סימן ג הנ"ל) הביא שבעל הלכות גדולות (ב"ק סח:) כתב שאין הלכה כרבי יהודה, וציין שכן פסק הרש"ל בתשובותיו (סי' עז) ומייתי ליה המג"א (סי' תרעה ס"ק ד), וכן הוא בשו"ת דבר שמואל (סי' יב וסי' לג) ומים רבים (או"ח סי' י) ופרי חדש (סי' תעג) וברכי יוסף (סי' נג, עיי"ש במחזיק ברכה ס"ק ה) ולשון לימודים (הל' ברכת השחר סי' כג). ואמנם עיי"ש שהאגודה (בסוגיא בב"ק) אזיל כרי"ו, ועמיתו בעל השדי חמד בשו"ת דברי חכמים (סי' סט) שבחידושי יד דוד (פסחים קטז:) כתב להוכיח שכך גם דעת המרדכי וספר המכריע. אך עכ"פ נקיטת רוב בנין ומנין הפוסקים דלא חיישינן לדעת רבי יהודה, וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"י (או"ח סי' נה) בקונטרס הערות לשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח ס"ז) שהביא לכל הראשונים שפסקו הלכה כרבנן, ולבסוף כתב בעניינו לענין סומא המתעטף בציצית שיכול לברך עליה, דאין לנו לחוש לסברא יחידאה גם בספק ברכות, והוסיף עוד שכבר פשט המנהג כן ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל.

ומכל הלין תבנא לדינא בענין שליחות סומא לקידושי אשה, דאין למיחש בה לספק הפמ"ג דילמא הלכה כר' יהודה שפוטרו מכל המצוות ואינו כשר לשליחות, אלא נקטינן דאין הלכה כר' יהודה וסומא חייב בכל המצוות, וממילא אין בו שום גריעות לגבי דין שליחות, [ורק שיש את העניינים הטכניים, שצריך שיהיה לי היכר את מי קידש וכו', עי' באוצה"פ על אתר מה שהביאו בזה מדברי הפוסקים]. ובר מן דין, הרי נתבאר שאם נקוט בדעת ר' יהודה שסומא חייב במצוות לא תעשה הרי הוא בכלל "בן ברית" א"כ אף לדעת הפמ"ג כשר הוא לשליחות, ויוצא שדעת הפוסקים כן מצטרפת לנו לעוד ספק לקולא בזה. וכמו"כ כבר הזכרנו (משמיה דגאב"ד פונוביז') שיש לומר דאף אם סומא פטור מכל המצוות מ"מ אינו מופקע מהם ומשו"ה חשיב בתורת גיטין וקידושין ואפשר אף דחשיב בן ברית, וא"כ גם אם לא נכריע כן, מ"מ לא יהא אלא ספק וזה גם צירוף לקולא. וכל זה לרווחא דמילתא, אך העיקר הוא דבשורש הדבר נקטינן כדעת רוב ככל הראשונים ואחריהם הפוסקים האחרונים ועל צבאם מרן השו"ע דלא חששו לדעת ר' יהודה אלא נקטו דסומא חייב בכל המצוות באופן ודאי. ואלק"א דמאיר ענני, ויאיר עינינו בתורתו, דהכי נקטינן דהאיר לסומא במצוות אף שחשך בעדו האור הגשמי.

להארות והערות, תרוטות והנצחות: 0504135781, לעכבתבים וקבלת הגליון במייל a4722528235@gmail.com